

दिवानी दुनिया.

प्रयोजक:—पागल.

प्रकाशक:—कल्याणजी डी० शर्मा
धुलीया खानदेश.

प्रकाशस्थान:—धुलीया खानदेश.

मुद्रक:—जयराम थोंडू शेट ममूरकर
मालक, श्रीगजानन मुद्रकालय धुलीया-खानदेश.

संवत् १९७८

ता. २२-८ १९२२.

प्रती ५००

कीमत बे आना.

ગુજરાત વિધાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી ઑફોસેટ સંગ્રહ

૭૨૨

૧૦૦૮૫

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાયિટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૦૦૮૫ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ દીપાન્તી ટુકિયા

વિષય ૬ - : ૨

બે શબ્દ.

પાગલ તરફની પુષ્પ સુગંધી આપ સુજ વાંચકના હાથપર મુકતાં મને આનંદ થાય છે.

આપણી પ્રજા—દેશના સ્ત્રા દરદો જાણવા શક્તિમાન થઈ નથી ! દેશની દુઃસ્ત્રી હાલત જોતાં અને દુઃસ્ત્રી—ગરીબી હાલતને શરમના મર્મમાં રહી જાહેર કરવામાં હજુ કેટલી નિર્બલ છે ! સ્ત્રાદીથી શોભિ-વંત થત્રામાં જે ધર્મ રહેલો છે ! સ્ત્રાદીના સ્ત્રા પોશાકમાં હિંદનું કેટલું દિવ્ય રહેલું છે ! સ્ત્રાદીના સ્ત્રા પોશાકમાંજ સ્ત્રા હિંદી તરીકેની શી શોભા રહેલી છે તે ન જાણનારા યૂવકો સ્ત્રાદી વાપરી સ્ત્રાત્રી કરો. તમારાં અંતરો ઠરે ને તમારા ધર્મમાં તમારાં નિજલ્પમાં લાવવાનો ધર્મ સ્ત્રાદીમાં રહેલો છે તો—સ્ત્રાદીરૂપ પુષ્પ સુગંધથી દેશના દિવ્ય સેવક બનો—

કે. ડી. જાહ

આ નાજુક પ્રહસન પ્રગટ કરવા; તેમજ જૈન પર્યૂષણ પર્વમાં, પોથી તેમજ પારણાના પ્રસંગે ભજવી બતાવવા. મીત્ર કલ્યાણજી દેવળાંધે જે મહેનત લીધી છે; તેમાટે તેમનો આમારી હું.

પાગલ.

शुद्धीपत्र.

पान.	लाईन.	अशुद्ध.	शुद्ध.
८	१४	शोभाववानारा	शोभववा तारा.
१०	२	बाजुसे	बाजीजो.
११	२	बापडो	बापही.
१२	२	देशना	बेशना.
१२	१०	माज	मोज.
१५	४	मानधारीओना	मानधारीओनी.
१५	९	नालायकोनो	नालायकोनी.
१६	३	जेन	जेना.
१६	११	तकशाळामां	तर्कशाळामां.

दिवानी दूनिया.

प्रवेश १ लो.

(स्थल रस्तो.) (खादी वेचनार बॉलंटीयर खादी वेचवा आवेऊ)

बॉलंटीयरः—खादी लीयो रे खादी, आ हिंदनी र्यो खादी !

हाथ सुतरनी खादी, हाथे बणेल खादी ! खादी.

हिंद सूखनी नीशानी, पहेरो सूखेथी खादी !

खादी ए देश आबादी, माटेज र्यो आ खादी ! खादी.

स्वदेशीनुं मूळ खादी, स्वदेशीनुं दिल खादी, स्वदेशी प्रेमनुं मूळ खादी, हिंदनुं मूळस्वरूप खादी, परदेशी बेपारने अटकाववानुं मूळ खादी, हिंद-हिंदूना बहेवारनु मूळ खादी.

हिंदनी दरिद्रता दूर करवी होय तो वापरो खादी ! हिंदनु बळ बधारवानुं होय तो वापरो खादी ! हिंदने सतेज करवुं होय तो वापरो खादी ! हिंदने स्वतंत्र करवा वापरो खादी ! तमने, तमारां देहने, तमारां धर्मने पवित्र राखवां होय वापरो खादी !

(२)

काचा सूतरना तांतणामां हिंदनी जीदगानी छे !

रेटीयाना चक्रमां सौ शौर्यनी नीशानी छे !

(खादी लीयोने खादी, आ हिंदनी ब्यो खादी, हाथसूतरनी खादी, हाथे वणल खादी खादी लीयोरे खादी).

(गातो गातो जाय छे.)

प्रवेश बीजो

स्थलः—रस्तों, (वीरसींह ' देशी) अजबसिंह ' विदेशी) आवे छे)

वीरसींहः—आबो भाई अजबसिंह, वंदेमातरम् !

अजबसिंहः—कोण वीरसींह ! (खराब मों करी) आजे आ क्यांथी आवुं बकवा मांछ्या ! गुडमोर्नींग, गुडबाय बोलतां बोलतां हाडकां सळ्यां ! हवे वंदेमातरम् ना चिथरां फाडवां मांछ्या ! आपने एवां कोण नळ्यां के आबा अप्र-टू-डेटना फेशनमां आवी चळ्यां !

वीरसींहः—नथी कोई नडयां के नथी कोई जडयां ! पण; मनना मेलां नीकली गथां ! सुधाराना दर्दे आ स्वदेशीना हाडकां सडाव्यां, ते दर्दने दफे करवा आ पोशाकरुप दबा, ने; भाषाना भूतने

भगाउवा महात्माजीये वंदेमातरमरूपी अनंत मंत्रो आप्यां ने ते में धारण कर्था. आ पोषाकबडे—पवित्र पोषाकबडे दिपाव्यां !

(पागल आवे छे.)

पागलः—दूनिया दिवानी बापडी दूनिया दिवानी ! माता भवानी, तारी पण थई वानी ! खरेखर दूनिया दिवानी बापडी दूनिया दिवानी ! जगतना भूतो भाग्या, भूतावळभागी, पण राक्षसी विद्या न भागी ! दूनियाना राक्षसो अमरपणाथी दिवानी दूनियाने भमावी रक्षा छे; अने उंदरडीनी पेठे फूंकौ फूंकौ खाई रक्षा छे ! दूनिया दिवानी बापडी दूनिया दिवानी ! मारो बेटो रावण, बाप थई बेठो जगतनो ! डाढा दीकरांओने नचावतां डाट बाळवो ! अरे ! ऐरावण महिरावणथीपण भारे डाटवाळ्यो ! देवोने गुलाम बनाव्या ! भूतोने पायखानामां घाल्या ! हवे बाप भंगशानीयाने जीतवा चाख्या ! दिवानी दूनियाये हाथे झाख्या त्यारे रावणे चूडीये चडाव्या ! दूनिया दिवानी बापडी दूनिया दिवानी ! आपणे तो न डाढा ना दिवाना ! त्यारेज बन्या पागल दाना ! तो पागल क्यां जईश आगल ! हाळ तो स्वदेशीने विदेशीनी वचमां भटक के क्याई न रहे अटक ! दूनिया दिवानी बापडी दूनिया दिवानी ! कोईनामं राखीये खटक त्यारेज रहे मनमां अटक ! दूनिया दिवानी बापडी दूनिया दिवानी !

જુઓ એક સ્વદેશી ને બીજા ઉપરના મમકીવેશે વિદેશી ! અને
આપણે તો અરધે અધા; જરા આગલ વધી કરીએ સુઢધા ! કેમ સ્વરૂ
ને (આગલ વધતાં) દૂનિયા દિવાની બાપડી દૂનિયા દિવાની !
ઓહલો ! કોણ મી અજબરાજ ! થેંક્યૂ માય ફ્રેન્ડ ગજબરાજ અને
આપ વી સીંહ માઈ ! વંદેમાતરમ્—વંદે માતરમ્ !

અજર્સિંહઃ—જુઓ માઈ પક્ષ પકડો તો વિચાર કરીને હો !

પાગલઃ—ત્યારેજ પક્ષાપક્ષીરૂપ દુનિયાને કહું છું દિવાની ! બાપડી
દૂનિયા દિવાની !

વીરસીંહઃ—સડેલા સ્વાતરમાં પડેલા જીવડા કેવા ગંધાય ?

પાગલઃ—એતો સ્વાતરમાંના સડેલા ભાગને અનુભવનારા જીવડાને
પુછતાં જણાય ?

અજર્સિંહઃ—સ્વર્ગીય સૌરુપમાંથી દુઃસ્વરૂપી સ્વાતરમાં સ્વયં પડનારા
જીવડાં દુઃસ્વરૂપી સ્વાતરની કોટડીમાં આવા બેશે પુરાય ! તેઓજ
ગંધાય ?

પાગલઃ—તેપણ સ્વર્ગમાંથી સ્વાતરની કોટડીમાં પુરાનારાં જાણે !
આતો એક-બે-ત્રણ ! એક-બે-ત્રણ ! એક-બે-ત્રણ ! આવીજ રીતે બચાણે !

દૂનિયા દિવાની બાપડી દૂનિયા દિવાની ! દૂનિયા તો જે દોરે ભાં
જાય ને મૃત્યુને પંથે જતા જાય ! દૂનિયા દિવાની બાપડી દૂનિયા
દિવાની ! સૌ ધર્મના ગુરુઓ મનમાનતી વચ્ચાળી તેથી દૂનિયા
દિવાની બાપડી દૂનિયા દિવાની !

અજબ :—તારું કથન તો ન્યાહું ! કહેતો આ જીવન સારું કે તે
સારું ?

પાગલ :—(વિચાર કરતો સ્વગત) આ જીવન સારું કે તે
જીવન સારું ? તે જીવન સારું કે આ જીવન સારું ? આ સારું ?
નહી નહી તે સારું ! તે સારું ? ના ના આ સારું ! પણ; આ અમારું
મિશ્રપણાનું ? ઓર ! આ પણ સારું તે પણ સારું ને મિશ્રપણાનું પણ
સારું ! કહોતો દોસ્તો ! કીયું સારું ? મારું તો માયું મુંઝાણું ! કહોને
યારો જલદી કહોને ! (પ્રગટ) જુઓ ! જેને જે ગમ્યું તે સારું !
પાગલ તે પાગલ ! કોને કહે સારું ? આ સૌને પુછો કીયું જીવન
સારું ? સૌ પુછો યારો તમારાં મનને, પુછી અજબસીંહને કહો કીયું
સારું ? દૂનિયા દિવાની બાપડી દૂનિયા દિવાની !

વીરસીંહ :— પ્રગટપણે દુનિયાને નહનારું ! નરુલોદ કાઢનારું !
દૂનિયાના લોહીને પીનારું અને હજીપણ પીવા તરુસનારું ! છતાં હજુ
અજબરાજ ! કહો ઓ. આ સારું અને તે નઠારું ?

अजबराजः—अमने चैन करावनाहं ! आराममां राखनाहं !
स्वर्गेनं सुख बतावनाहं ! आवुं ऐटदार स्वरूप नठाहं ? कदी नही !
कदी नही !

वीरसींहः—पारकाना आधारपर रचायलुं तमाहं गुलामी जीवन !
दुःस्त्रीओना मेहनतथी पोशातुं तमाहं गुलामी जीवन ! पारकाना
आधारे अने परना जीवनपर गुजरतुं तमाहं गुलामी जीवन ! गुलामी
जीवन जे पीडा भोगवे ते आ स्वरूपथी न जणाय ! तेमज आ
स्वतंत्र जीवननी स्वतंत्रता तमने क्यांथी अनुभवाय ? अजबराज !
विचारो ! स्वतंत्र बनवु ते बाह्यिकताथी नही पण आंतरिकताथी
अंतःकरणनी स्वतंत्रता पोतानुं खरं स्वरूप मेळवी शके छे ! अने
आत्माना स्वतंत्र प्रदेशमां विहार करी शके छे ! तो तजो आ स्वरु-
पनी मोहकताने अने पकडो तमारा स्वतंत्र सत्य स्वरूपने !

अजबः—सत्यस्वरूपने ! आ के ते ! कीयूं ? आ मिश्ररूपनुं ?
विरसींह भाई !

वीरसींहः—आ नही अने ते नही ! आ मिश्ररूपपण नही ! पण
संसारने तजवा, साधुपणु धारण करवा कपडां बदलवा पडे तेम
तमारां विदेशी कपडां बदलो ! साधा बनो ! साधु थवुं तेनो अर्थ
फकत साधा बनवा ! साधा बन्वा के तमाहं चैतन्य जाम्युं अने मोहल

भाग्यं ! अजब शक्ति प्रेरती खादीमां मशायलं आत्मचैतन्य जागशे
एटले अनुभव थसे ! माटे:—

आत्मदेश प्रगटशे चेतन तमारं खादीथी !
देशनो अंधःकार जाशे देश दीपक खादीथी !
रावण हणायो रामथी कौरव हणायो कृष्णथी !
अंतर अशाती तो हणाशे शांतिदायक खादीथी !

अजब:—आ जीदगीनु आजसुधीनु जीवन पारकी आशापरनुं खरं !
आज सुधीनु पोशायलं जीवन पारकाना लोहीपरनुं खरं ! अरेरे !
आवुं जीवन ! आवी जीदगी ! आवी कष्टमय स्थिती अमोएज करी !
लक्षाधिपती कहेवराववा ! अन्यता जीवनपर जीवन गुजारनारा अमो !
अरेरे ! धिकार छे ! लाखो कमातां धर्मेना नामे पांचशो ! लाखो कमातां
थयेलं लाख घणुं पाप ! शुं ? पांचशोना धर्मेथी धोबाशे ? कदी नही !
एकनुं लेणुं व्याजसुधां आपवानुं ! तो लाखो गणा पापनुं देवुं केटला
घणा व्याजथी छूटे ! अबबब ! (विचार करेछे !)

पागल:—जुओ दुनिया दिवानी ! बापडी दूनिया दिवानी !
आमे फरे ने तेमे फरे ! टोपीवालानी टोपी चारे कोरे फरे ! डूबेने तरे
पण पार तो कोक पडे ! दूनिया दिवानी बापडी दूनिया दिवानी !

केम अजबराज ! बयानि नाराज ! खुशी तमारी अमारीतो सौमं
यारी ! बापढी दूनिया दिबानी ! (खादी वेचनार आवेछे.)

पहेला प्रवेशनुं बधुं बोले छे !

बीरसाहः—धन्य ! खादीना सेवक ! धन्य तने ! तने ने खादीने
मारां अंतःकरणपूर्वक नमन !

नमन खादी मातने ने नमन खादीधारने !
नमन आत्महिंदीने ने नमन हिंदी नामने !
हिंदमां रहेनार सौ मुज बांधवो ते हिंदी छे !
बंधु भगिनीने नमन जेणे धरी अंग खादीने !

अजबः—अहा ! हा ! प्रभू ! साधापणाने दिपाववा खादीमाताना
दर्शन थयां— मातृभूमीना पवित्र रसना दर्शन थया ! आव माता
आव ! मारा अंगने शोभाव ! अंतःकरणमां देशचैतन्य जगाव !
देशबांधवोना अंगने शोभाववानारा प्रेमनो प्रवाह चलाव ! अहा ! हा !
खादी माताना दर्श थतांज ! ओहो ! जेम माताना दर्शने कालीदास
कवि थयो तेम अजब अंतःकरणे शो प्रकाश थयो !

पवित्र दिपक देशना सौ देहधारी एक छे !
हिंदनी अमोछ शक्तिधारको सौ तेज छे !

अनंत बढना धारको ते हिंदीओ सौ तेज छे !
खादीधारक बंधुभगिनी आत्मरूपे तेज छे !

(खादीना कपडां बढले छे ने वीरसींह साथे जाय छे.)

पागलः—दूनिया दिवानी बापडी दूनिया दिवानी ! अजब
विदेशी ते बन्या स्वदेशी ! हवे आपणे फरीए बीजी वेशी ! केम ?
दूनिया दिवानी बापडी दूनिया दिवानी !

समय दिवानो समय दानो समयना सौ खेल छे !
वारी वहे आ समयनुं धोवातुं हिंदी मेल छे !
धूए नही भूलमां फरे—दूनिया दिवानी आम छे !
धर्मे मरे मर्मे मरे दुनिया दिवानी तमाम छे !

(जाय छे.)

प्रवेश त्रीजो.

(स्थल कलब) (अजबसिंह गातो गातो आवे छे.)

आ गया हय कर्मयूग अब कर्म करना शीखलो !
बोलनेसे काम करना त्याग करना शीखलो !

बीगडी बाजुसे तुमसे उससे सुधारों भाईयों !
देशहित खातीर अब तूम स्वार्थ तजनो शीखलो !
मालीकीमें हाथ डाले हाथ उनके छोडदो !
अपना बनाओ देश अब यही काम करना शीखलो !

(पागल अने वकील प्रवेश छे.)

पागलः—दूनिया दिवानी बापडी दूनिया दिवानी ! अजब बहे पाणी त्यारे वकील साहेबनी गाय बियाणी ! दूनिया दिवानी बापडी दूनिया दिवानी !

वकीलः—अये ! विचित्र बेशधारी मानव ! तूं मानव छे के दानव ? जो होय तकशर तो चलावुं मारी कलमी तलवार ! न्यायी वीरोपण जोतांज रहे अमारी कलमी तलवारनुं पाणी !

पागलः—हा ! मारा मेहेरवान वकील साहेब ! त्यारेज तो छे दूनिया दिवानी बापडी दूनिया दिवानी ! तर्कवितर्कना न्यायखानामां कलमी दवानुं पाणी ! झट तमारी कलमी दवाना पाणीथी तर्कवितर्क यूक्त युक्तियोनुं उतरे पाणी ! बाह ! खूब तमारी कलम शाणी ! त्यारेज तो साहेब दूनिया दिवानी बापडी दूनिया दिवानी !

वकीलः—अमारी वकीलबुद्धियेतों देशमां करी आबादानी !

પાગલ:—ત્યારેજને વકીલબુદ્ધિ વાનરન્યાયે તોલાણી ! બાપડો દૂનિયા દિવાની !

વકીલ:—એ તો અમાગીપણ પેટ ભરવાની નીશાની ! આજની લાખોની કમાણી વ્યાજનું ભરપૂર આપે પાણી ! જઠવાય કદરદાની એજ અમારા વકીલ સનદની ને લક્ષાધિપતીની નીશાની !

પાગલ:—વસ્સ ! ફક્ત નીશાની ? લાગે આગ તો ક્યાં જાય-નીશાની ! લાખોની સ્ટેટ અધર્મે સ્થાપાણી ! તે કીયા ધર્મે મંડાણી ! દૂનિયા દિવાની બાપડી દૂનિયા દિવાની ! સ્વેદૂતોની મિલકત શ્રીમં-તોના નામે મંડાણી દેશનુ થાય પાણી ને વકીલની થાયે કમાણી ! દૂનિયા દિવ ની ! વાનરન્યાયે તોલાણી એવી બાપડી દૂનિયા દિવાની !

અજબ:—સ્વાદી ધારણ કરતાં દૂનિયાની દશા જણાણી ! તમારી કલમ પીઝાણી વકીલભાઈ તમારી કલમદાની જાણી ! અમારા દેશની ડાહ્યામાં અમારી ભૂલ સમજાણી ! તર્કવિતર્કના યૂક્તિબાજ, હવે દેશ પ્રેમસ્વાતર તજો લાજ ! દેશથી કેમ પડો છો વિશ્વૂટા— તજો તર્ક વિતર્કી ગણીતોના લખોટા ! દેશની ધરો દાણ વકીલસાહેબ તમારી કલમ વાપરો દેશને કાજ !

ન્યાયી વીરો આ દેશના— ને આપણ છો દેશના !

કૌરવ પાંડવ ન્યાયે આજે જન વિભાગ છે દેશના !

देश एकज जन ते एकज पळ्या विभागो देशना !
स्व-देश हितना कारणे हवे वेश धरजो खादीना !

पागलः—हा बापु हा ! अजबसिंह भाई खरी बात ! दूनिया दिवानी बापडी दूनिया दिवानी !

अजबः—अंगमहेनत करी देशनुं भलं करनारा सारा के; खूचीं टेबळे बेसी लडाई जगावनारा वकीलो सारा ? खेडूतो अंगमहेनत करी करी सत्य द्रव्य आपनारा सारा के; खेडूतोनी अंगमहेनतपर तागडधीजा करनारा बेपारीओ सारा ! मजुरोनी महेनतपर जीवनारा, लोखंडी राक्षसोनी हथेलीमां नाचनारा, परविद्यानी गुलामीपर माज मारनारा श्रीमंतो; बेपारीओ जाणो के;

एक काजे अनेक मरता बांधवो छे देशना !
तम मोज काजे रक्त देता बांधवो छे देशना !
लाखो करोडो देह रकते पीलाता बांधव देशना !
जागी जूओने ओ श्रीमंतो बालबांधव देशना !

पागलः—ओहोहोहो ! दूनिया दिवानी बापडी दूनिया दिवानी !
एक श्रीमंत ते लाखो रक्तबीदूओ ! अबबबब ! दूनिया दिवानी बापडी दूनिया दिवानी ! एक श्रीमंते लाखो करोडो देह रक्तबधी पीलाय !

अधधधध ! बाहरे ! दूनिया दिवानी बापडी दूनिया दिवानी ! देशना
अमीर वीरोनी कमाणी लाखो करोडो अंगोनुं थाय पाणी ! दूनिया
दिवानी बापडी दूनिया दिवानी ! जुओ देशभक्तोनी वाणी, वीराओ
मूको श्रीमंताईपर पाणी ! दूनिया दिवानी बापडी दूनिया दिवानी !

वकीलः—सौ जुए कमाणी ने अमे शुं मुकीए कमाणीपर पाणी !

पागलः—उपरथी तो खादी पेराणी, पण; न्यायखानामां जतां
घरना खुणे पुजाणी ! दूनिया दिवानी बापडी दूनिया दिवानी !

अजबः—पागलराज खूब करी म्हाराज ! वकीलोनी गुप्तकला
जणाणी ! वकीलना हृदयनी नाकने अणगमी खूशबो आववा लागी !
देशप्रेमनी सूकी लागणी मोरकला जेम जणाणी !

पागलः—तोपण दिवानी दूनिया दोडीदोडीने आपे कमाणी !
बापडी दूनिया दिवानी ते दिवानी ! (डोक्टर आवे छे.)

वकीलः—कमओन मी. डोक्टर ! गुडमोर्निंग !

पागलः—जुओ ! अंग्रेजी बोलीनुं धर्तींग ! दूनियां दिवानी
बापडी दूनिया दिवानी !

डोक्टरः—ओहल्लो कोण मी. वकील ? तमे अहींया ?

પાગલ:—પોતાનું પોગલ પ્રકાશવા ! દિવાની દૂનિયાને દિવાના-
પણું બતાવવા ! દૂનિયા દિવાની બાપડી દૂનિયા દિવાની !

વકીલ:—અને તમે ?

પાગલ:—સ્વાર્થનું પરમાર્થ પ્રકાશવા ! સ્વાર્થધર્મની મહાન નીતી
જણાવવા ! દૂનિયા દિવાની બાપડી દૂનિયા દિવાની !

વકીલ:—દર્દીની વીક્ષીટ લઈ આવતો હતો ત્યાં આપ બોલતા
સંભળાયા. પટલે આવવાનું મન થયું !

પાગલ:—મહે પધાર્યા ડોક્ટર સાહેબ ! જગતની આંસમાંથી
વિદેશી પાણી કાઢવા કઈ દવા જણાણી ! નહીંકાં તમેપણ કહો
દૂનિયા દિવાની બાપડી દૂનિયા દિવાની !

અજન:—જગતના અંતરમાં ઘુસેલા વિદેશી ચિત્રને કાઢવા, જગ-
તના કાનમાં સ્વદેશી શિવાયના બીજા શબ્દો અટકાવવા ! જગતના
નાકમાં પ્રવેશતી વિદેશી હવા અટકાવવા, વિદેશી ભાષા બોલતી
જીભલહીને વિદેશી શબ્દથી રહિત કરવા ! કઈ દવા છે ?

શરીરમાંથી રોગ કાઢો તો એ બઢવાનું છે !

શરીરને સુસ્તીઓ બનાવો તો એ તે બઢવાનું છે !

વકીલ: — (હસીને) વિદેશી રોગની દવા! હાઆઆઆ! હાઆઆઆ! જોઈ ડોક્ટર આ સ્વદેશી લોકોની હવા! સારામાં ગણનારા! પદવોઓના માનધારીઓના આ દશા! જંગલીપણાનો પૂરો દેખાવ! જુઓ ડોક્ટર દેશને દરિદ્રી બનાવનાર!

અજબ:—વકીલજી! ક્યાં માર્હ તમારી અકલજી! દરિદ્રતા, ગરીબપણું તે શું દ્રવ્યથી છે? દ્રવ્યથી શ્રીમંત મનાવનારા શ્રીમંતોનું દ્રવ્ય તે શ્રીમંતી? શ્રીમંતીમાટે દ્રવ્ય મેલ્લવવા! માન અકરામની પદવી મેલ્લવવા નાલાયકોનો સેવા કરનારા! નામને સ્વાતરજ મરનારા માનવીઓ! શું સમજે માતૃભૂમીની સેવા? મુઝદાંઓ માટે સીબો સ્પશ્નનનો રસ્તો!

ડોક્ટર:—માતૃભૂમી તે આજને કે જે પર આપણે ચાલીએ છીએ!

પામલ:—દૂનિયા દિવાની બાપડી દૂનિયા દિવાની! સમજુઓના, આજકાલનાં અકલવાનોના શબ્દોમાં ગુંથાળી ને તેમના મગજમાં મરાળી તેવી મૂંસાની દેવી જળાળી! દૂનિયા દિવાની બાપડી દૂનિયા દિવાની!

અજબ:—જેપર આપણે ચાલીએ છીએ—તેનો અર્થ પગે ચાલવા-પણું નથી!

દોકટર:—ત્યારે ચાલીએ છીએ ! તે પગે નહીં !

અજબ:—નહીં ! નહીં ! પગે નહીં ! ચાલવું પટલે નભવું ! જેન ઉત્પન્નપર આપણુ જીવન ચાલે છે ! જો માતૃભૂમી ન હોત તો આપણી દયાતીપણ ન હોત ! તમારી દવાઈઓ ને વકીલી, શ્રીમંતાઈ, ગરીબાઈ ક્યાંથી હોત ! આ માતૃભૂમીના આધારે તો સૌ કંઈ છે ! આપણું રહેવું અને આપણું જીવન માતૃભૂમીના આધારે છે !

પાગઠ:—શાઆઆનાસ ! સ્વૂહાહી ! સ્વગી સત્યતા જણાવી દૂનિયા દિવાની ! આવું તત્વ ન જાણે તેથીજ તો દૂનિયા દિવાની !

વકીલ:—વાહરે તમારી તર્કવિદ્યા !

અજબ:—તર્કવિદ્યા તર્કશાઢામાં પળ અમારી તત્ત્વવિદ્યા સત્યશાઢામાં ! ધીરે ધીરે અમારાં તત્ત્વોપકાશ પામશે અને સત્ય-તત્ત્વોનું દિગ્દર્શન જામશે !

પાગઠ:—જુઓ ! સાંભળો ! યારો વિચારો ! સત્ય તત્ત્વવિદ્યા તેજ અજબ શાઢામાં ! શીખવું ; જાણવું હોય તો પધારો અજબ શાઢામાં ! અજબ જેવા બનો ને માતૃભૂમીના સેવક બનો પછી દૂનિયા દિવાનીના પાઠમખો ! મળતરની મૂલો સુધારો ને સ્વાદીના વેશમાં

પધારો ! દૂનિયા દિવાની વાપડી દૂનિયા દિવાની ! ગુલામોની ગુલા-
મીમાં ભમે એવી વાપડી દૂનિયા દિવાની ! સમજુઓની વાણી બની
દિવાની ! તેથી વાપડી દૂનિયા દિવાની !

ઢાકટર:—તર્કવિદ્યા ને સત્યવિદ્યા ! વકીલસાહેબ ! જુઓ દેશી-
ઓની સત્યવિદ્યા !

અજબ:—જીહાં ! સત્યવિદ્યા ! સત્યતત્ત્વવિદ્યા ! જે જાણે તે
દેશનું હિત સાધે ! સત્ય તત્ત્વ મહાજ કરે તે જગતને જીતે ! સત્યતા
જુએ તે પ્રભૂનું સામર્થ્ય જોઈ શકે ! પ્રભૂના સામર્થ્યમાં જગત નિર્બલ
થાય કે ! જગતનું તેજ પ્રભૂતેજવાસે સાંચૂ પડેકે ! જગતનું, સત્યસાથે
સંબંધ નથી ! સત્યનો સત્યસંબંધી આત્મા છે ! તમો અજ્ઞાનીઓજ
વ્યાંધી જાણો સત્ય તત્ત્વને !

વકીલ:—ત્યારે સત્ય ઘટલે શું ?

અજબ:—સત્ય ઘટલે આજના સમયની નિર્ભયતા ! નિર્ભયતા
મૃત્યુને પણ જીતી શકે છે ! જગતના દેવ પ્રહારો પણ સહન કરી શકે
છે ! જગતને જોનારી સત્યતા ! જગતમાં આવમારી નિર્ભયતા પ્રભૂના
હાથમાં છે ! પ્રભૂની પ્રભૂતા-પ્રભૂને જાણનાર જાણી શકે અને જગતને
નિર્ભયતા અપ્પરવા પોતાની કમર કસી શકે ! શાંતીમાં રહી બોતાનું

તેમજ જગતનું કલ્યાણ સાધી શકે ! એવી નિર્ભયતારુપ શાંતતા આપણા
હિંદશિવાય વ્યાપે નથી !

ડોક્ટર:—ત્યારે હિંદમાંજ સત્યતા ભરી છે ?

અજબ:—હા !

વકીલ:—ત્યારે અમેપણ હિંદનાવાસી કેમ ન જાણીયે સત્યતા
સ્વાસી ! કેમ ડોક્ટર સાહેબ કહોને !

ડોક્ટર:—(હાંજીહાં જેમ માથું ધ્રુણાવતા) હા ! હા ! કેમ
નહી જાણીયે સત્યતા સ્વાસી ! અમેપણ હિંદનાવાસી !

અજબ:—તમે હિંદનાવાસી હિંદૂ સ્વરા ! પણ તમે કરો છો વિદે-
શીઓના શીસ્વેલા અસ્વતરા ! તમો વિદેશીને સેવનારા ! તમે વિદેશી-
પરજ જીવનારા ! તમારું જીવન વિદેશી તે કેમ જાણો સ્વદેશી ?
હિંદની સ્વતંત્ર નિર્ભયતા અચ્છ અમર છે ! હિંદના હિંદીઓની !
હિંદીઓના અંતરે વહેતી સત્યતા જાણવા સ્વરા હિંદી બનો ! હિંદનું
સેવન ! હિંદની પૂજા ! હિંદ દેવીનું કિર્તન ! અને તમો સ્વરા અંત-
કરણપૂર્વક હિંદી છો એમ અંતઃકરણે સત્યતા જગાડો ! સ્વાદી ધારણ
કરો ! ડોક્ટર સાહેબ તોજ પામો સત્યની સ્વતંત્રતા !

परतंत्रतानी बेडी तोडवा प्रथम चावी आज छे !

स्वतंत्र निर्भयता धरे ते देशसेवक आज छे !

डोकटरः—त्यारे सस्यताखातर हींदी बनीये पछी !

अजबः—पछी जाणशोके; तमे शुं करो छो ! तमारो पोतानों धंधो ब्रमने जणाशे ! तमारो डोकटरनो धंधो शुं शीखवे छे ?

डोकटरः—शुं शीखवे के ?

अजबः—अमारी शक्ति दबाववानुं ! अमने निर्बल बनाववानुं ?
अमारी शक्ति अटकाववाना साधनो बधारवानों अने बधारे बिषयो सेववानो रस्तो !

डोकटरः—कई रीते !

अजबः—जुओ ! डोकटर एटलेज शरीरनी संभाळ करनारा !
बळी शरीर संभाळवुं एन नथी पण रोग दूर करवानुं ! भला ठीक !
पण रोग केम थाय छे ? तो तमे कहेशो के; तमारी गफलतथी !
जरा बधारे अमे जमीए के अजीर्ण थाय ! तमे गोळी आपी साजो
थयो फी बधारे जमुं ! पाछी गोळी खाऊं ने साजो थाऊं ! ते गोळी
लेवाथी साजो ने बधारे खावाथी मांदो थया करूं ! पण जो डोकटरो

न होत तो जमे अजीर्णनी सजा भोगत. न फरी अजीर्ण न भाय माटे रीतसर जमत ! बच्चे डोकटर एटले दुःख खमवानी सहनशक्ति गमावी ने रीतसर जमवानी देव गमावी ! फरी मांदो पडवा तैयारी करुं ! एम दरेक रोगनुं सज्जो ! तेमां देशीबैद्यो तो बनस्पतीज दवा-तरीके वापरे त्यारे विदेशी बैद्योतो आ नाशवंत शरीरने रक्षवामाटे लाखो करोडो जीवोना देहोना नाश करे ! जीवता जीवडापर अखतरा अजमावे छे ! ए पण आपणा हिंदीनी सत्यताथी विरोधता बाळुं छे ! वळी तेथी वकील, डोकटर श्रीमंत बन्या ते परोपकार माटे नही पण फक्त पोताना स्वार्थने खातरज ! आबरुदार अने श्रीमंत बनवामाटे पैसा कमाववा तेपण जेम एक वेपारीनो वेपार तेम वकीलनी वकीली ने डोकटरनी डोकटी कला ! एटले पैसादार बनवानो धंधो ! धंधो ते कोईपण धंधो ! धंधो तेज स्वार्थ ! स्वार्थतेज धंधो ! पैसादार बनवानो अने जे पैसादार तेज आबरुदार मनाववानो एटले आबरुनो जाडंबर बताववानो ! दाखला तरके ! जे वधारे फीले ते सारो वकील ! ने वधारे फीले ते सारो डोकटर ! सारो ने आबरुदार ते एजने ? आनानी दवानो रुपीओ लेवो ते स्वार्थ के परमार्थ ! बोलो डोकटर ! बोलो वकील ! तमाटी बकीलीपण पैसा पेदा करवाने ! ते स्वार्थी के परमार्थी ! माटे सत्यता जे हिंदीओनी खरी न्यायदेवता छे तेने धरो ! हिंदी बनो ने हिंदनी सेवा करो ! वंदे मातरम् ! (जाय छे)

पागलः—केम साहेबो ! तमारां परमार्थ ते आवांजने ? दूनिया दिवानी बापडी दूनिया दिवानी !

वकीलः—खरी बात ! दूनिया दिवानी नही पण शाणानुं रुप धरेल शाणपण दिवानी ! आजथी वकीलातपर मूक्यूं पाणी !

डोकटरः—अमोए तजी विदेशी डोकटरी ! देशीवैद थई फरीशुं देशी दवानो उपयोग करीशुं ! बापु बंदे मातरम् !

पागलः—तो बोलो ! वकीलात, डोकटरी, बेपारीनी श्रीमंताई दिवानी ! पण स्वदेशीनी तत्वविद्या दानी ! जे महावीरोए वस्त्राणी ! तेनी कुंची सत्यप्रेरक खादीमां जणाणी ! जे हिंदुभातानी खरी नीशानी ! चालो रेंटीया मंदिरमां ! खादीना रुपमां वणाता सूतरनी उत्पत्ती ना कारण “ रेंटीया ” ना दर्शन करवा ! ने बोलोः—

बोलो बंदे मातरम् बोलो बंदे मातरम्
बंदे मातरम् बोलो बंदे मातरम् !

(जाय छे.)

પ્રવેશ ચોથો.

(સ્થલ, રેંટીયા મંદિરના બહારનો ભાગ) (પાગલ અને કારખાનાવાલો)

પાગલ:—દૂનિયા દિવાની બાપડી દૂનિયા દિવાની ! ફંદીયોના ફંદે ફસાણી એવી બાપડી દૂનિયા દિવાની ! કામદારોના કામની કીંમત કમી પૈસે કારખાનાવાલાઓને જણાણી ! દૂનિયા દિવાની બાપડી દૂનિયા દિવાની ! અમળ કામદારોની કીંમત મળેલાઓમાં કેવી ડપ-સાણી ? વાઢી વજીફે ને ગાઢી ઘોડે, ચડે કારખાનાવાલાઓની સ્વારી ને કમાઈ દેનારા કામદારો બેલજેમ ફેરવે ઘાણી ! દૂનિયા દિવાની બાપડી દૂનિયા દિવાની ! મળેલા રાજ્યમાં મળેલા— માનવીઓ, અમળ કામદારના કમાણીપર કેવી મોજું માળે ? દૂઃખી દિવસો ગરીબો તાળે ને કામદારોની મહેનતપર કારખાનીઓ, બંગલામાં સ્વર્ચી ટેબલે, સ્વાઈ પી તાજા બની, લાંબે ટાંટીયે ગપોટા તાળે ! વિચારો ! વિચાર કરો ! કામ કરનારી કામદાર પ્રજા કેટલી દબાણી ? દૂનિયા દિવાની બાપડી દૂનિયા દિવાની !

કારખાનાવાલો:—માઈ રસ્તામાં આવતાં તારી બુદ્ધિ સમજાણી ! કારખાનાની ચીજોના ભાવ વધ્યા ને મજુરી વધી ! પાંચના પાંચશો દેતાં પણ ચીજ મળે લાંબી મુશ્તે ! ચીજ તૂટતાં નવી બનાવા મારા બેટા ન શીલ્યા ! મફતીયા પગારદાર પણ લાંબી ડંધો તાળે ને અમારી

કમાઈના દિવસો ઘટાડે ! કારખાનાનું જીવનપણ પરદેશીયોના હાથમાં !
પૈસા મોકલીએ ઑર્ડરસાથે તોપણ चीज ન આવી હાથે ! બીજાંની
કમાઈ થાય ને અમારું કારખાનું રોતું જાય ! મજુરોના પગાર ચઢ્યા
જાય ને અમારું નહિલોડ નીકળતું જાય !

પાગલ:—કારખાનાના યોગે અમારા હિંદની કલા દબાણી !
તમારી શાળી બુદ્ધિયે હિંદની સ્ત્રી સ્ત્રી દબાણી ! હિંદની હિંદી
દૂનિયા બની દિવાની ! બાપડી દૂનિયા દિવાની ! પરદેશી માલની
મોજુમાં હિંદની રાંકડી રૈયત તળાણી ને હિંદના સતી શૌર્યપર ફર્યું
પાણી ! દૂનિયા દિવાની બાપડી દૂનિયા દિવાની ! માલદારો જામો—
કુંભકર્ણી િદ્રા ત્યાગો !

કારખાનાવાલો:—માઈ અમારી હાલતપણ નઠારી ! અમારી
સંપત્તિ કારખાન મંડાણી રોકડની થેલી લોલંહે પીવાણી ! હાલ
સ્ત્રીસા સ્ત્રી ને મમકે ભારીની કીર્તીમાં વૃત્તો સમાણી ! અમારી ઉપર
ટપકે રીતભાત સાની પણ અંતરની અંતરમાં સમાણી ! ક્યાં જઈ કહીયે
વાણી ! કે અમારી એવી સ્થિતી મંડાણી !

પાગલ:—અંતરે સમજાણી તોણ વિદેશી વેશપર ન મુકાય પાણી !
એવી તે કેવી દૂનિયા દિવાની ! માર્યો ! જો અંતરે હોય એવી હોઝી !
તો ધરો સ્વાદીધોઝી ! દૂનિયા દિવાની બાપડી દૂનિયા દિવાની ! કારખાનીયે

पण पीछाणी एवी दूनिया दिवानी ! परदेशीनी हिकमत जाणी—
हिंदने हवाने मुखे देवानी परदेशी हिकमत जाणी ! बापडी हिंदनी
रांकडी दूनिया दिवानी ! बापडी दूनिया दिवानी !

दवाणी हिकमते दूनिया तमारां मोहना योगे !
तणाणी हिंदनी लक्ष्मी तमारां मोहना योगे !
बनी आ रांकडी रैयत तमारां मोहना योगे !
बनी दूनिया दिवानी ते तमारां मोहना योगे !

कारखानावाळोः—

ऊपरथी तो बग्यूं रुडुं अमारां कर्मना योगे !
अंदरनुं तो बग्यूं पोळुं अमारां कर्मना योगे !
खरुं ते तो रह्युं शरमे अमारां कर्मना योगे !
बनी दूनिया दिवानी ते अमारां कर्मना योगे !

जाण्युं ! करवुं तेवुं भोगववुं ! लाजपां ने लाजमां मरवुं ! मर्ता मरत.
पण दबावी मरवुं ! हवे तोः—

खादी धरी तजशुं शरम—अमारां कर्मने घोवा !
(कपडां उतारे छे) विदेशी वेश फेंकीशुं—अमारां कर्मने घोवा !
दर्शन खादीना करीशुं. अमारां कर्मने घोवा !
प्रीते रेंटीयो धरीशुं अमारां कर्मने घोवा !

प्रवेश पांचमो.

(रेंटीया मंदिर.) (सौ पात्रो.)

अजबमिहः—

हवे काई मर्मथी जागो, तमारा धर्मने नामे !

शरीरो खादीथी ढांको, तमारा धर्मने नामे !

विदेशी वेशने त्यागो, तमारा धर्मने नामे !

रुडो आ देश दीपावो, तमारा धर्मने नामे !

भाईयो ! जाणीये छीये—समजीये छीये ! उतां समजणपर
आडा कान धरीये छीये ! विदेशी वस्तूमां बपराती चीजो आपणो
न बटवावे छे ! बीजांओना पापे आपणे पापी बनीए छीए ! आज
सुधीना एवां करेला पापोना कर्मोने धोवा खादी बापरावी ए आपणो
प्रथम कर्तव्य छे तो खादीथी शरीर दिपावी. हिंददेवीने सतुष्ट करो !
बोलो बंदे मातरम् !

भजन.

दीपाव्यां गांधी राजे, सणगार्या हिंदी आजे

रुडां मारां रेंटीयायेंजो—

(२६)

आ घुमे केवां चक्र सुदर्शनो आजरे—दीपाव्यां० !

(साखी) जाग्यो देशज जे थकी, जाग्या अंतरराज

जाग्या हिंदी क्षणमहीं, अंतर रायने काज—

नमुं नमुं भावे, आ चित्त उजळावे

एवा रुडां रेंटीयानेजी—दीपाव्यां० !

पागलना बीजां अध्यात्मिक पुस्तको.

मुमुक्षुवार्थे काव्यमाला (शीलक नथी) कीं. अमूल्य

पागलना काव्यो द्वितीयखंड (शीलक नथी) कीं. अमूल्य

पागलना काव्यो .... कीं. अमूल्य.

पागलना लेखो .... हवे छपाशे.

पागलना पत्रो .... हवे छपाशे.

